

Universitetsbiblioteket i Bergen

Bergen, 19.9.2011

Norsk Kulturråd
Den norske komité for verdens dokumentarv
v/Synne Stavheim
Postboks 8052 Dep
0031 Oslo

Nominasjoner til Norges dokumentarv

Universitetsbiblioteket i Bergen har herved gleden av å sende inn 2 nominasjoner av fotografisk materiale til Norges dokumentarv. Se de to vedlagte nominasjonene, som gjelder fotografier etter nordlysforskeren Sophus Tromholt, og etter den norske fotografipionéren Knud Knudsen.

Universitetsbiblioteket vil samtidig få stadfeste at vi står sammen med Bergen Byarkiv om en nominasjon av de bergenske handelsarkiver til status som Norges dokumentarv, sentrert om de bergenske handelsstuer og handelen med Nord-Norge. Vi viser til nominasjonssøknad innsendt av Bergen Byarkiv.

Med vennlig hilsen

Randi E. Taxt
Bibliotekdirektør

Rune Kyrkjebø
Avdelingsleder

Sophus Tromholt-samlingen ved Spesialsamlingene Universitetsbiblioteket i Bergen

3.1. Samlingen består av negativer og originalportfolio av bilder fra Kautokeino og andre steder i Finnmark og samiske Finnland, 1882 – 1883.

Omfang: Negativer : 231, originalkopier i portfolie-eske: 189.

Innhold: Landskaper, etnologisk dokumentasjon, nordlysdokumentasjon og portretter.

Opphavsmann: Sophus Tromholt, nordlysforsker, statsstipendiat, amatør fotograf, bemannet nordlysobservatorium i Kautokeino vinteren 1882 til våren 1883.

Unikhet: Knud Knudsen kjøpte negativsamlingen fra Tromholt, og denne samlingen finnes derfor på Spesialsamlingene UBB. Negativene er nummerert ved avtegning på glassplaten, og bildene som er tatt med i portfolien har titler på dansk og norsk. Andre eksemplarer av portfolien finnes på Bergens Museum, Etnografisk museum i København og Norsk Folkemuseum. Flere av disse er ukomplette, det gjelder også Spesialsamlingens eksemplar. Negativsamlingen er komplett.

3.2.1: Navn på søker:

Universitetsbiblioteket i Bergen
Postboks 7808
5020 Bergen

v/Bibliotekdirektøren, Randi Elisabeth Taxt.

3.2.2: Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven:

Eier og forvalter.

3.2.3: Ansvarlige for nominasjonsprosessen:

Førstebibliotekar Solveig Greve
Avdelingsleder Rune Kyrkjebø

3.2.4: Kontaktinformasjon:

randi.taxt@ub.uib.no

55582501

solveig.greve@ub.uib.no

55582520

rune.kyrkjebo@ub.uib.no

55582515 - 95 82 86 83

Adresse:

Universitetsbiblioteket i Bergen

Postboks 7808

5020 Bergen

3.3. Navn og identifikasjon detaljer

3.3.1.

Samlingsnavn: Tromholtsamlingen.

Negativene er nummerert ved avtegnning på glassplaten, og bildene som er tatt med i portfolien har nummer og titler på dansk og norsk.

Identifikasjonsdetaljer: Negativene og positivportfolien har forskjellig proviniens, og derfor forskjellig signatur:

Negativsamlingen: UBB-TROM- (001-332)

Tilgjengelig i søkbar database: www.ubb.uib.no/bilder, ved søketerm fotograf: Tromholt, Sophus, eller Signatur: UBB-TROM.

Sophus Tromholt: "Brita Olsdatter Nango" (1882-83).

Portfolien: lokale signaturer: UBB-FOL-621-(001-187)

Portfoliens tittel: Sophus Tromholt. Billeder fra Lappernes Land. Tableux du Pays des Lapons.

Opprinnelse: Portfolien "Billeder fra Lappernes Land" ble overført fra biblioteket i Bergens

Museum til Universitetsbiblioteket i Bergen. Ett eksemplar av portfolien er beholdt på museet.

Negativsamlingen: Knud Knudsen kjøpte negativsamlingen fra Tromholt, en gang i 1890-årene, og brukte et utvalg til sine postkort fra Finnmark. Disse kom til Universitetsbiblioteket ved overføring av den siste delen av Knud Knudsensamlingen, gitt som gave fra Ove Knudsen, firma Fotoknudsen, år 1992.

Bibliografi: Tromholt publiserte reisebeskrivelser til Morgenbladet, 1882 - 1883 og samlet disse i boken Tromholt, Sophus: Under the Rays of the Aurora Borealis, utgitt i London og på dansk i København 1885. Utgitt i faksimilie Kautokeino 2007.

Fysiske tilstand: Enkelte bilder i portfolien er bleket. Glassnegativene er i meget god stand. Hele samlingen oppbevares i klimastyrte magasin.

Publikasjoner: I tillegg til publikasjon i reisebeskrivelse og portfolie, er Tromholts bilder nevnt i følgende publikasjoner: (utvalg)

- Larsen, Peter og Lien, Sigrid: Norsk Fotohistorie. Fra daguerrotypi til digitalisering.
Oslo 2007.

- Ekeberg, Jonas og Østgaard Lund (red): 80 millioner bilder. Norsk Kulturhistorisk fotografi 1855 – 3005. Oslo 2008.

- Walker Art Center, Friedman, Martin: The Frozen Image. Scandinavian photography.
Minneapolis 1982

Zorgdrager, Nellejet: De rettferdiges strid. Kautokeino 1852.
Norsk Folkemuseum 1997

Referanser: Preus Fotomuseum, Hanne Holm-Johnsen
Peter Larsen, prof. Mediehistorie. Universitetet i Bergen

3.4. Begrunnelse.

3.4.1: Autentisitet: Se 3.1. og 3.3.1.

3.4.2: Dokumentenes betydning:

Sophus Tromholt var den første som over en lenger periode i Finnmark fotograferte Kautokeinos samiske kultur og folk. De navngitte portrettene er de første samebildene som er tatt som navngitte karakterportretter, svært forskjellig fra etnografiske rasedokumentasjon og eksotisk turistsouvenir. Arkivet har derfor betydning i flere fag, som fotohistoriske, kulturhistoriske og geovitenskapelige dokumenter. Bildene vil ha uvanlig stor internasjonal interesse, særlig i urfolk /multikulturell kontekst. Bildene er dessuten også brukt mye av den samiske befolkning i Kautokeino, både i undervisning og i slektsforskning. Uten denne samlingen, ville vi stå igjen med 20.århundres bilder av det samiske folket kun tatt i koloniperspektiv. Særlig negativene til Sophus Tromholt er unike vitnesbyrd på Kautokeinos befolkning og deres kultur.

3.4.3: Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi

Vi mener på grunnlag av presentasjonen som er gitt ovenfor, at dokumentene klart oppfyller disse kriteriene.

3.4.4: Unikhet, integritet, trussel og bevaring

Ikke minst på grunn av den multikulturelle konteksten og betydningen i urfolkssammenheng, og med den svært høye kunstneriske verdien og estetiske kvaliteten i fotografiene, mener vi denne samlingen har en høy grad av unikhhet i kulturhistorisk sammenheng. Vi vurderer den ikke som truet på noen måte, og vi mener bevaringen er god.

3.5.1 Universitetsbiblioteket i Bergen eier dokumentene (kontaktinformasjon som ovenfor).

3.5.2 Universitetsbiblioteket i Bergen forvalter dokumentene (kontaktinformasjon som ovenfor).

3.5.3 a. Eierskap: Universitetsbiblioteket i Bergen eier dokumentene.

3.5.3 b. Tilgang: Dokumentene er tilgjengelige.

3.5.3 c. Opphavsrett: Dokumentene er falt i det fri hva gjelder opphavsrett.

3.5.3 d. Administrativt ansvar: Universitetsbiblioteket håndhever det administrative ansvaret på vegne av Universitetet i Bergen.

3.5.3 e. Andre faktorer: Det foreligger ikke pr. idag noen krav fra andre institusjoner om å oppbevare noen av disse dokumentene.

3.6.1: Bevaringsplan

Dokumentene inngår i Universitetsbibliotekets bevaring av spesialsamlinger. Klimakontroll, brannsikring og adgangskontroll er fungerende, og holder de vanlige krav. Institusjonen prioriterer fysisk pleie av dokumentene. Institusjonen ønsker å styrke konserveringsarbeidet ved å komme i gang med profesjonell konservering av papir og fotomateriale. Vi har planer om å heve skapene med fotografier en pallehøyde opp fra gulvet i tilfelle vanninntrenging i magasinrommet.

3.8.1: Vurdering av risiko:

Oppbevaringsforholdene i dag er gode. Institusjonen arbeider med fysisk preservering og elektronisk bevaring av motivene. Noen dokumenter vil være kandidater for profesjonell konservering. Dette har vi pr. idag ikke tilgjengelig på Universitetet i Bergen.

3.9: Vurdering av bevaring:

Dokumentene er i god stand. De bevares i dag i gode fysiske fasiliteter, og betjenes av profesjonelle fotohistorikere og fotograf.

3.10: Resultatet av nominasjonen:

3.10.1: Hva ønsker din institusjon å oppnå:

Universitetsbiblioteket ønsker at den estetiske og historiske verdien av disse dokumentene skal anerkjennes.

3.10.2: Hvordan fikk din institusjon informasjon om...

Universitetsbiblioteket ble informert om, og invitert med i arbeidet med Norges dokumentarv av komitéen.

Arkivet etter Knud Knudsen, norsk foto-pioner 1862 – 1900

3.1. Arkivet etter fotograf Knud Knudsen er nesten fullstendig og inneholder Knudsens produksjon rettet særlig mot turister, billedkunstnere og det nasjonalitets-orienterte norske publikum i det 19.århundre. Arkivet etter Knud Knudsen ble kjøpt av UB Bergen i 1975, og en senere oppdaget del ble mottatt som gave i 1992. Arkivet er Norges største samlede arkiv etter 1. generasjons landskapsfotografer og er nevnt sammen med fotograf Wilses arkiv som de mest verneverdige fotoarkiver iflg verneplanen for norsk fotografi 1991. Enkeltbildene er av meget høy kvalitet teknisk, kulturhistorisk, fothistorisk og kunstnerisk. Fotografen forsvarer en plass blant de ledende av verdens reisende landskapsfotografer fra 19. århundre, en sammenheng hvor de angloamerikanske fotografer i dag har en altfor dominerende plass.

3.2 Opplysninger om søker

Som ovenfor.

3.3.1.

Samlingsnavn: Knud Knudsens klassiske samling.

Sammensatt av collodium og gelatin glassplater og original papirbilder.

Identifikasjonsdetaljer Bildene (negativene og papirbildene) er nummerert og gitt tittel fra fotografens side som tilsvarer salgskatalog : *Fortegnelse over Norske Fotografibilleder af K.Knudsen. Bergen, Norge.*

Signaturene og oppstilling følger Knud Knudsens nummer, format og tittelrekke.

Signaturer: UBB-KK-1318-(1-
                      UBB-KK-2127-(1-
                      UBB-KK-1622-(8000-
                      UBB-KK-SN-(1-

3.3.2.

Totalt spenner samlingen i tid fra 1862 til ca.1900

Omfang: 13.500 glassnegativer, derav 4000 av den eldste typen kolloidium- eller våtplatenegativer fra 1862 til ca. 1882.

Ca 20.000 samtidige originale papirkopier på albuminpapir fra disse negativene.

Innhold:

By- og landskapsprospekter fra hele Norge 1862 – 1900.

Arbeidslivsdokumentasjon fra Vestlandet som fotohistorisk er blant det eldste i verden. (Fra 1870-årene.)

Samlingen inneholder også stereoskopifotografier fra Knudsens utdannelsesreise til Reutlingen, Tyskland 1862, som er de eldste topografiske fotografier fra dette området. (Se publiseringslisten.)

Dokumentasjon: Knudsens salgskataloger med nummer og tittel på alle bildene og en håndskrevet reiseprotokoll. (Ufullstendig)

Tilgjengelighet: Tilgjengelig i søkbar database: www.ub.uib.no/bilder ved signatur, tittel, emneord og fotografnavn. Nyere papirkopier er også tilgjengelige på lesesal.

Opprinnelse: Samlingen, sammen med senere fotografiske samlinger fra firma Atelier KK, ble kjøpt av Universitetsbiblioteket i 1975. Samlingen ble komplettert med gave fra firma FotoKnudsen, v/ Ove Knudsen i 1992.

Tilstand

Materialets tilstand vurderes fra meget dårlig til mint. Gjennomsnittlig tilstand til negativsamlingen må betegnes som bra. De dårlige eksemplarene er skilt ut og fått separat pakking. Digital rekonstruksjon av disse er under arbeid. Oppbevaringen i klimastyrt magasin har stoppet negativ utvikling.

Papirkopiene i albumin vurderes som meget bra til Mint.

Bibliografi: (Utvagte)

Walker Art Center, Friedman, Martin: *The Frozen Image. Scandinavian photography.*

Minneapolis 1982

Naomi Rosenblum: *A World History of Photography.* NY 1984

Å.Digranes, S.Greve og O.Reiakvam: *Det norske bildet. Knud Knudsens fotografier 1864 – 1900.* Oslo, 1988.

Robert Meyer: *Den glemte tradisjonen. En utstilling i anledning 250-års jubileet for fotografi.*

Oslo 1989

N.Morgenstern: *Fotograf Knud Knudsen. Bilder fra en nylig oppdaget samling.* Bergen 1993.

O.Reiakvam, *Bilderøyndom, røyndomsbilde: fotografi som kulturelle tidsuttrykk.* Oslo 1997.

Heimatomuseum Reutlingen: *Reise nach Reutlingen 1862. Stereoskopbilder des norwegischen fotograafen Knud Knudsen.* Reutlingen 1997

Roger Erlandsen: *Pas nu paa!: Nu tar jeg fra Huldet! Om fotografiets første hundre år i*

Norge - 1839-1940. Oslo 2000.

Larsen, Peter og Lien, Sigrid: *Norske Fotohistorie. Fra daguerrotypi til digitalisering*. Oslo 2007.

Ekeberg, Jonas og Østgaard Lund, Harald (red): *80 millioner bilder. Norsk Kulturbistorisk fotografi 1855 – 3005*. Oslo 2008.

Referanser: Preus Fotomuseum, Hanne Holm-Johnsen
Professor Peter Larsen, Media, Universitetet i Bergen
Professor Sigrid Lien, Kunsthistorie, Universitetet i Bergen

3.4. Begrunnelse

3.4.1. Autentisitet: se 3.3.1.

3.4.2. Arkivet er Norges største samlede fotoarkiv etter 1. generasjons prospekt-landskapsfotografer og er den eneste fra denne generasjon som er nevnt blant de to mest verneverdige fotoarkiver iflg verneplanen for norsk fotografi 1991. Det er viktig at landskapsfotografiene spenner over hele Norge, og at de eldste delene, fra 1860-årene og 1870-årene er utført i en prosess som nødvendiggjorde at fotografen måtte preparere og fremkalle glassnegativene i felten. Knudsen-samlingen er uten sammenligning den største samling i Norge av slike tidlige våtplate (collodium) fotografiske glassnegativer. De har derfor en meget stor verdi for fotohistorisk forskning.

Knud Knudsen: "Parti fra Hardanger (slagtning)", 1872.

Det er også uvanlig at det finnes en så stor mengde original papirkopier (albumin) (ca. 20.000) fra en samling.

Knud Knudsen-samlingen er av mer enn nasjonal betydning. Skandinavisk fotografi har ikke vært tilstrekkelig kjent i resten av verden, fotohistorien har vært meget begrenset til anglo-amerikansk vinkling. Vi ser at kunnskapen om verdens fotohistorie har økt betydelig i de siste år, deriblant den skandinaviske. Det er å forvente at Knud Knudsen vil bli skrevet inn i verdensfotohistorien i stadig større grad. Særlig vil det bli grepet fatt i hvordan de europeiske nasjonalstatenes utvikling uttrykkes visuelt gjennom landskapsfotografier og skildringer av ”det folkelige”.

Knudsens fotografier er også en bred dokumentasjon av utbyggingen av kommunikasjonsinfrastruktur ved broer, veier og jernbane fra 1860-årene til 1900.

I en tid med global oppvarming, er de gjennomfotograferte norske breene også av unik betydning som dokumentasjonsmateriale.

3.4.3: Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi

Vi mener på grunnlag av presentasjonen som er gitt ovenfor, at dokumentene klart oppfyller disse kriteriene.

3.4.4: Unikhhet, integritet, trussel og bevaring

Med sin karakter av historisk pionérvirksomhet, og med sitt store omfang, mener vi denne samlingen har en høy grad av unikhhet i kulturhistorisk sammenheng. Vi vurderer den ikke som truet på noen måte, og vi mener bevaringen er god.

3.5.1 Universitetsbiblioteket i Bergen eier dokumentene (kontaktinformasjon som ovenfor).

3.5.2 Universitetsbiblioteket i Bergen forvalter dokumentene (kontaktinformasjon som ovenfor).

3.5.3 a. Eierskap: Universitetsbiblioteket i Bergen eier dokumentene.

3.5.3 b. Tilgang: Dokumentene er tilgjengelige.

3.5.3 c. Opphavsrett: Dokumentene er falt i det fri hva gjelder opphavsrett.

3.5.3 d. Administrativt ansvar: Universitetsbiblioteket håndhever det administrative ansvaret på vegne av Universitetet i Bergen.

3.5.3 e. Andre faktorer: Det foreligger ikke pr. idag noen krav fra andre institusjoner om å oppebevare noen av disse dokumentene.

3.6-3.10

Som ovenfor (Tromholt-søknaden).